

ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΑΙ ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΚΕΡΑΤΣΙΝΙΟΥ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΟΙΚΙΣΤΙΚΩΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Τ.Ε.Ι. ΠΕΙΡΑΙΑ

Σ.Τ.Εφ.

Τμήμα Πολιτικών Δομικών Έργων

Πλατανίτης Ηλίας Α.Μ. 27381

Επιβλέπουσες καθηγήτριες :

Μπουρμπαχάκη Ασπασία / Τσουκάτου Στέλλα

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- Εισαγωγή σελ. 4
- Σκοπός εργασίας σελ. 4
- Κεφάλαιο 1ο : Η ιστορία του Δήμου Κερατσινίου
 - 1.1 Το Κερατσίνι στην αρχαιότητα σελ. 5
 - 1.2 Το Κερατσίνι κατά τους Βυζαντινούς χρόνους σελ. 12
 - 1.3 Τα χρόνια της Τουρκοκρατίας σελ. 13
 - 1.4 Το Κερατσίνι κατά την επανάσταση του 1821 και τα πρώτα χρόνια του Ελληνικού κράτους σελ. 15
 - 1.5 Το Κερατσίνι από τις αρχές του 20ου αιώνα μέχρι την διοικητική αυτοτέλεια σελ. 18
- Κεφάλαιο 2ο : Η πολεοδομική εξέλιξη του Δήμου Κερατσινίου
 - Χάρτες προπολεμικών εντάξεων σελ. 30
 - Χάρτες εντάξεων 1952 – 1957 σελ. 39
 - Χάρτες εντάξεων 1966 – 1997 σελ. 45
 - Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο Δήμου Κερατσινίου σελ. 43-45
- Κεφάλαιο 3ο : Πρόταση αξιοποίησης εργοστασίου Καχραμάνογλου σελ. 46
- Περιεχόμενες φωτογραφίες
 - ο Λιμάνι Αγ. Γεωργίου σελ. 9
 - ο Ψυττάλεια σελ. 9
 - ο Πρόσφυγες από τη Μ. Ασία σελ. 20
 - ο Η πρώτη δημοτική αγορά σελ. 22
 - ο Πλατεία Δημαρχείου σελ. 28
 - ο Δημαρχείο – Πλατεία Λαού σελ. 29
 - ο Πλατεία Λαού – Εμπορικό κέντρο σελ. 30
 - ο Λεωφόρος Δημοκρατίας σελ. 31
 - ο Λεωφόρος Σαλαμίνος σελ. 32
 - ο Μύλοι Αγ. Γεωργίου – Εργοστάσιο ΔΕΗ σελ. 33
 - ο Κλειστό Γυμναστήριο – Εργοστάσιο ΑΓΕΤ σελ. 34
 - ο Πολυκατοικίες κοντά στο εμπορικό κέντρο σελ. 35

○ Πολιτιστικό κέντρο «Μελίνα Μερκούρη»	σελ. 37
○ Λεωφόρος Π. Τσαλδάρη – Παναγία Βλαχερνών	σελ. 38
○ Πάρκο Σελεπίτσαρι – «Ανδρέας Παπανδρέου»	σελ. 39
○ Πάρκο Πρεσσόφ	σελ. 40
○ Πολυκατοικίες στους πρόποδες του όρους Αιγάλεω	σελ. 41
○ Δημοτικό Στάδιο Κερατσινίου – πάρκο Αγ. Αντωνίου	σελ. 42
○ Εργοστάσιο Καχραμάνογλου	σελ.46-47-48
• Συμπεράσματα	σελ. 50
• Βιβλιογραφία	σελ. 51
• Παράρτημα	

Εισαγωγή

Η ενασχόληση μου με την παρούσα πτυχιακή έχει να κάνει με το ότι γεννήθηκα και μεγάλωσα στο συγκεκριμένο κομμάτι του Πειραιά και πάντα ήθελα να μάθω περισσότερα πράγματα που αφορούσαν την οικιστική και πολεοδομική εξέλιξη της περιοχής. Θα ήθελα να ευχαριστήσω τους καθηγητές μου και το τμήμα Πολιτικών Δομικών Έργων που μου έδωσαν αυτή την δυνατότητα.

Σκοπός της εργασίας

Σκοπός της εργασίας είναι να ερευνήσει και να παρουσιάσει την οικιστική και πολεοδομική ανάπτυξη του Δήμου Κερατσινίου καθώς και τις όποιες επιδράσεις κοινωνικές & οικονομικές μέσα στην πάροδο των χρόνων, να εντοπίσει προβλήματα και να προτείνει λύσεις σε αυτά.

Κεφάλαιο 1^ο : Η ιστορία του Δήμου Κερατσινίου

1.1 Το Κερατσίνι στην αρχαιότητα

Η χερσόνησος της Αττικής κατά την προκλασική και κλασική περίοδο είχε παραλία 24 μιλίων , ενώ το εμβαδόν της δεν ξεπερνούσε τα 47 χλμ. Η ακτή της Αττικής σχημάτιζε ευλιμένους χώρους (απάνεμα λιμανάκια) , προστατευμένα από νησιά που εκτεινόταν στην παραλία της. Στα δυτικά διαγραφόταν ο κόλπος της Ελευσίνας , στο στενό της Σαλαμίνας βρισκόταν το ανοικτό λιμάνι του Κερατσινίου (λιμένας Ηρακλέους) και ο όρμος των Φώρων (Δραπετσώνα – Κερατσίνι) και προς τα ανατολικά το κεντρικό λιμάνι του Πειραιά και τα λιμάνια της Ζέας και της Μουνιχίας , ο κόλπος του Φαλήρου , οι όρμοι της Αξωνίας , του Σουνίου , του Λαυρίου και του Θορικού.

Τα φυσικά μειονεκτήματα που παρουσιάζουν ορισμένες περιοχές της Αττικής , όπως οι απότομες πλαγιές λόφων και η ύπαρξη αβαθών αμμωδών θέσεων στη θάλασσα , κατά την αρχαιότητα αποτελούσαν σημαντικά πλεονεκτήματα γιατί αφενός προστάτευαν την πόλη ενισχύοντας την άμυνά της , αφετέρου διευκόλυναν την ανέλευση των πλοίων στην παραλία. Αυτό ευνόησε την περιοχή του Κερατσινίου να δεχθεί τους πρώτους θαλασσοπόρους ενώ επέτρεψε τον σχηματισμό της πόλης.

Οι βραχώδεις και απότομες ακτές καθώς και το δύσβατο της περιοχής του Αλιπέδου , δεν επέτρεπαν κατά την προκλασική περίοδο να χρησιμοποιηθεί ο Πειραιάς ως λιμάνι. Έτσι η προσοχή στράφηκε στη χρησιμοποίηση άλλων παραλιακών περιοχών όπως το Κερατσίνι , το Φάληρο και το Πόρτο Ράφτη.

Στην είσοδο του πορθμού της Σαλαμίνας και απέναντι από το ακρωτήριο Κυνόσουρα, βόρεια από το Κεντρικό λιμάνι του Πειραιά, βρίσκεται ο μεγαλύτερος από τους όρμους, το Κερατσίνι. Εκεί, γύρω από το μικρό λόφο όπου βρίσκεται σήμερα ο Άγιος Γεώργιος, υπήρχε οικισμός, ο καλούμενος δήμος Θυμαιτάδων (ή Θυμοιτάδων).

Οι απόψεις των ερευνητών συγκλίνουν πλέον ως προς τον προσδιορισμό της ακριβούς θέσης της αρχαίας κόμης των Θυμαιτάδων, την οποία ταυτίζουν με το σημερινό Κερατσίνι. Η πρώτη μαρτυρία προέρχεται από τον Πλούταρχο, ο οποίος στην αφήγησή του για το Θησέα ανατρέπει στον αττικογράφο Κλειτόδημο. Όταν ο νεαρός ήρωας αποφάσισε να αναλάβει εκστρατεία εναντίον του βασιλιά της Κρήτης Μίνωα, στον οποίο το αθηναϊκό βασίλειο ήταν φόρου υποτελής, έκρινε ότι χρειαζόταν ισχυρό στόλο. Η προετοιμασία και η ναυπήγησή του έπρεπε να γίνει με μεγάλη μυστικότητα ώστε ο Θησέας να έχει το στοιχείο του αιφνιδιασμού έναντι του αντιπάλου του.

Ο Πλούταρχος μας πληροφορεί ότι ο Θησέας, θέλοντας να γίνουν όλα κρυφά, διέταξε να ναυπηγηθεί ο μισός στόλος επί τόπου, στην κόμη των Θυμαιτάδων που βρισκόταν «μακράν της ξενικής οδού», και ο υπόλοιπος στην Τροιζήνα. Έτσι, ο πιο κοντινός και παράλληλα απόμερος όρμος των Θυμαιτάδων φιλοξένησε τους ναυπηγούς του Θησέα χάρη στην ομαλή παραλία του. Ο ιστορικός Δημήτριος Σουρμελής έχει διατυπώσει το βάσιμο συμπέρασμα ότι η «ξενική οδός», δηλαδή ο δημόσιος δρόμος, ήταν εκείνη που ένωνε την Αθήνα με τον Πειραιά. Ο Ιωάννης Ραγκαβής, λαμβάνοντας υπόψη όσα γράφει ο Πλούταρχος, πιστεύει ότι οι Θυμαιτάδες βρίσκονταν γύρω από τον όρμο των Φώρων, εννοώντας το Κερατσίνι. Και άλλοι όμως ιστορικοί, όπως ο Πανταζής, ο Η. Αγγελόπουλος, ο Ι. Δραγάτσης, ο Χιωτέλης, ο Χαλιορής, ο Chandler, ο Leake και ο Hanriot, υποστηρίζουν ότι το λιμάνι των Φώρων είναι ο όρμος του Κερατσινίου.

Η υπόθεση ότι ο Θησέας ναυπήγησε εκεί το στόλο του θεωρείται πιθανή και για το πρόσθετο λόγο ότι, εφόσον έπρεπε να δράσει με κάθε μυστικότητα, ήταν λογικό να επιλέξει μια περιοχή ακατοίκητη. Σύμφωνα με την πιο πιθανή εκδοχή για την ίδρυση και την ονομασία της κόμης των Θυμαιτάδων, ο τόπος κατοικήθηκε μόνιμα για πρώτη φορά από το Θυμοίτη ή Θυμαίτη, ο οποίος ήταν ένας από τους ελάχιστους διασωθέντες του Τρωικού Πολέμου.

Το γεγονός αυτό αποδεικνύει ότι υπάρχει χρονολογική συνέπεια, αφού ο Θησέας έζησε και έδρασε οπωσδήποτε πριν από τον Τρωικό Πόλεμο. Την εποχή της άλωσης της Τροίας, ο Θησέας πρέπει να ήταν σε προχωρημένη ηλικία ή να είχε ήδη δολοφονηθεί από το βασιλιά της Σκύρου, Λυκομήδη. Εδώ πρέπει να διευκρινιστεί ότι ο Πλούταρχος αναφέρεται στην κόμη των Θυμαϊτάδων γιατί στην εποχή του (945-120 μ.Χ.) ο τόπος ήταν γνωστός με αυτό το όνομα. Δεν γνωρίζουμε ωστόσο ποια ήταν η ονομασία της περιοχής πριν την αποίκηση του Θυμαίτη και των απογόνων του.

Η ίδρυση της κόμης των Θυμαϊτάδων συνδέεται πιθανότατα με την άλωση της Τροίας στα μέσα του 13ου αι. π.Χ. (1275-1240 π.Χ.). Τη χρονική εκείνη περίοδο έφτασαν και εγκαταστάθηκαν στην περιοχή οι πρώτοι κάτοικοι. Ο Θυμαίτης ή Θυμοίτης ήταν ένας από τους ελάχιστους που κατάφεραν να σωθούν από τη μεγάλη σφαγή των ενήλικων ανδρών και τον εξανδραποδισμό των γυναικόπαιδων μετά την ολοκληρωτική καταστροφή της Τροίας από τους Αχαιούς. Ο μύθος αναφέρει ότι ο Θυμοίτης έσωσε τη ζωή του καθώς οι Αχαιοί του έδωσαν την ελευθερία του για να δείξουν την ευγνωμοσύνη τους ή για να φανούν συνεπείς σε κάποια συμφωνία ανταμοιβής που είχε πιθανώς προηγηθεί αφού ήταν αυτός που παρακίνησε τους συμπατριώτες του να γκρεμίσουν τα τείχη για να φέρουν μέσα στην πόλη το Δούρειο Ίππο. Ένα ακόμη στοιχείο που έρχεται να ενισχύσει αυτή την εκδοχή είναι το γεγονός ότι και ο γειτονικός δήμος της Ξυπετής, η οποία ανήκε επίσης στο Τετράκωμο Ηράκλειο του Πειραιά, είχε εποικιστεί από πρόσφυγες μετά την καταστροφή της Τροίας.

Μετά τον 7ο αι. π.Χ. η γεωργία αποτελούσε τη βάση της οικονομίας. Αυτός ήταν και ο λόγος για τον οποίο το λιμάνι του Πειραιά δεν χρησιμοποιείτο, σε αντίθεση με τα δυτικά λιμάνια και δη το Κερατσίνι, το οποίο εξυπηρετούσε τους Αθηναίους στις συναλλαγές τους κυρίως με τους Μεγαρείς. Εκτός από την εμπορική του χρήση, ο όρμος του Κερατσινίου ήταν πολύ σημαντικός ιχθυοπαραγωγικός τόπος, στοιχείο που προσέλκυσε την ανθρώπινη εγκατάσταση.

Στην περιοχή αφθονούσαν οι κάρθαροι, οι ζαίοι και οι ψήττες, καθώς και τα γνωστά κοχύλια της πορφύρας, που με την κατάλληλη επεξεργασία του μαλακόστρακου που ζει μέσα τους, έδιναν τη βαφή για το εντυπωσιακό κόκκινο χρώμα με το οποίο έβαφαν τις πορφύρες, τα γνωστά πολυτελή υφαντά της αρχαιότητας. Παράλληλα οι κάτοικοι ασχολούνταν με το κυνήγι, τη ναυπηγική τέχνη, την παρασκευή οίνου από θυμάρι και την κατασκευή της σισύρας.

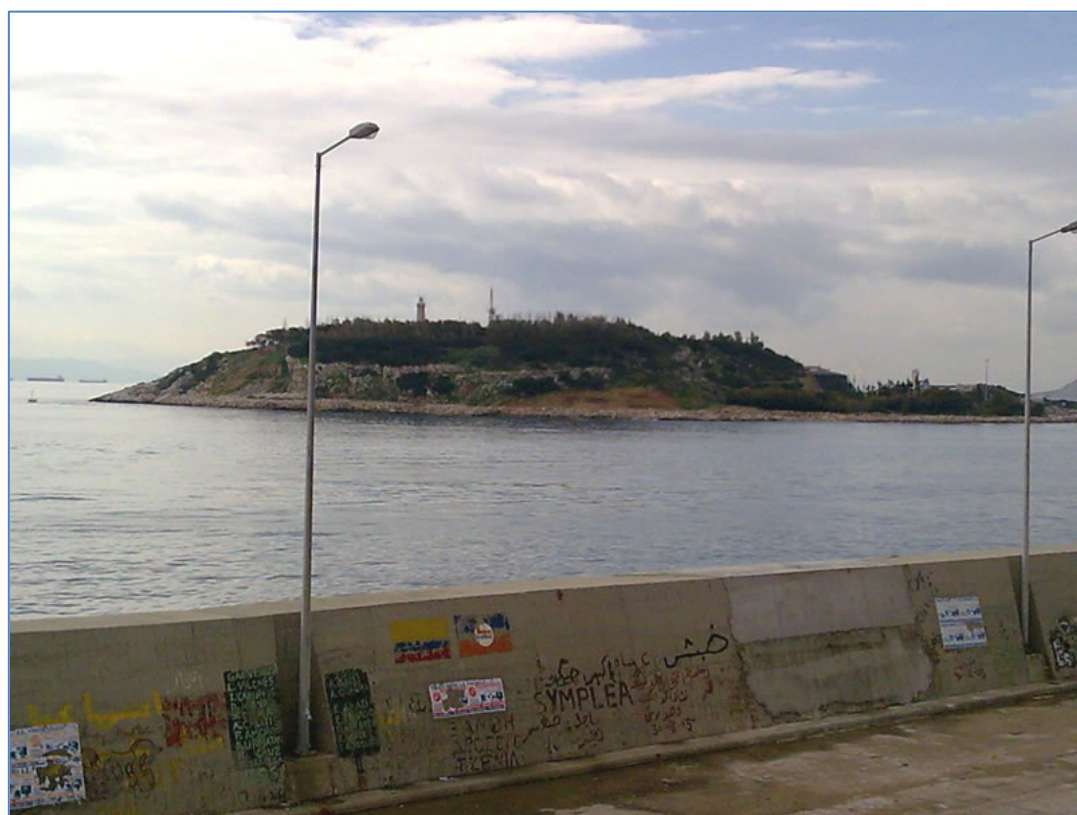
Φαίνεται πως ο πλούσιος θαλάσσιος κόσμος της περιοχής στάθηκε η πρώτη αιτία για την οικιστική της ανάπτυξη. Πρώτοι θαλασσοπόροι που εγκαταστάθηκαν στην ευρύτερη περιοχή θεωρούνται οι Φοίνικες, Μετά από αυτούς έφτασαν από το Βορρά οι Μινύες, οι Πελασγοί, οι Καδμείοι και οι Θράκες. Οι Μινύες, οι οποίοι είχαν ως κέντρο τον Ορχομενό της Βοιωτίας, ήταν από τους επιφανέστερους λαούς της ηρωικής εποχής και οι κύριοι εκπρόσωποι της ναυτικής και εμπορικής ακμής της προϊστορικής Ελλάδας. Ήταν μάλιστα αυτοί που εισήγαγαν την εκτεταμένη λατρεία του Ηρακλή.

Μετά την πτώση του τυραννικού καθεστώτος του Ιππία, στην Αθήνα επικράτησε ο Κλεισθένης (507 π.Χ.), ο οποίος έθεσε τις βάσεις της αθηναϊκής δημοκρατίας και εγκαινίασε ένα νέο σύστημα διοικητικής οργάνωσης. Κατήργησε τις αρχαίες τέσσερις φυλές της αττικής γης και χώρισε τους κατοίκους σε δέκα νέες φυλές, τις οποίες υποδιαίρεσε αρχικά σε 100 και στη συνέχεια σε 174 κοινότητες και δήμους.

Τότε χαρακτηρίστηκαν και οι Θυμαιάδες δήμος και εντάχθηκαν διοικητικά, μαζί με τους δήμους του Φαλήρου, της Ξυπετής και του Πειραιά, στην Ιπποθοωντίδα φυλή. Οι τέσσερις αυτοί δήμοι τελούσαν κοινούς αγώνες και κοινές εορτές και συναποτελούσαν το Τετράκωμο Ηράκλειο. Στον τόπο τέλεσης των αγώνων υπήρχε κοινό ιερό προς τιμήν του ήρωα – θεού Ηρακλή.

Λιμάνι Αγίου Γεωργίου

Ψυτάλλεια

Σχετικά με τη θέση του ιερού υπάρχουν σοβαρές διαφωνίες, με επικρατέστερη άποψη αυτή του Α. Παπαγιαννόπουλου, ο οποίος το τοποθετεί στη συνοικία Καμίνια. Αντίθετη γνώμη διατυπώνει ο Π. Ρεδιάδης, ο οποίος τοποθετεί το ιερό στο λόφο όπου βρίσκεται σήμερα η εκκλησία του Αγίου Γεωργίου στο Κερατσίνι. Τα αρχαιολογικά κατάλοιπα ωστόσο δεν συνηγορούν υπέρ αυτής της άποψης.

Ο Γεώργιος Μπακαλάκης, ο οποίος μελέτησε επίσης με προσοχή το ζήτημα αυτό, έπειτα από ανασκαφική έρευνα που πραγματοποιήθηκε το 1933, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι τα υπάρχοντα ίχνη στο λόφο του Αγίου Γεωργίου ανήκουν σε προϊστορικό οικισμό και όχι σε ιερό του Ηρακλή. Ο λόφος αυτός, ενώ στα ανατολικά εξέχει ελάχιστα από την επικλινή πεδιάδα που τον περιβάλλει, στα δυτικά παρουσιάζει εντονότερη κατωφέρεια και καταλήγει σε μικρό κώνο. Στην κορυφή του λόφου μέχρι τη δεκαετία του '30 υπήρχαν ορατά ίχνη προϊστορικού οικισμού. Η ερυθροειδής επίχωση γινόταν αμέσως αντιληπτό ότι προερχόταν από ωμές πλίνθους και υλικά πρωτόγονης οίκησης. Τα ίχνη αυτά εντοπίστηκαν και έγιναν αντικείμενο λεπτομερούς μελέτης κατά τη διάνοιξη της νέας τροχιοδρομικής οδού Πειραιά – Περάματος. Ο Γεώργιος Μπακαλάκης έλαβε εντολή από το Υπουργείο Παιδείας για περαιτέρω έρευνα. Από τα ευρήματα γίνεται φανερό ότι η περιοχή κατοικήθηκε στην πρωτοελλαδική – κυκλαδική εποχή, περί το 2.600 – 2.000 π.Χ. Η τομή της οδού έφερε στην επιφάνεια μέρος της πρηνούς βάσης του λόφου, όπου υπήρχε αρκετό πάχος επίχωσης, που σε ορισμένα σημεία έφτανε έως και τα δύο μέτρα. Εκεί αποκαλύφθηκαν αρκετά όστρακα αγγείων πρωτοελλαδικής – κυκλαδικής τέχνης, οψιανοί, λίθινες σφηνοειδείς αξίνες, όστρακα από βαθιές φιάλες με μακρόστενη προχοή, δακτυλιόσχημη βάση και κάθετη ή πλάγια λαβή, γνωστές με το όνομα “ Sauce - boat ” («ραμφόστομα»), χαρακτηριστικές της περιόδου.

Επιπλέον η ίδια η επίχωση ήταν πιθανώς τέφρα και περιείχε οστά καμένων ζώων, προσφορές στις θεότητες. Το γεγονός της ύπαρξης υπολειμμάτων τοίχων και συμπαγούς επίχωσης και στη βάση του λόφου, μαρτυρεί ότι ο οικισμός εκτεινόταν και στις πλευρές του λόφου, φτάνοντας μέχρι τη βάση του. Ο εντοπισμός αυτών των στοιχείων φανερώνει, εκτός από την ύπαρξη στην περιοχή πρωτοελλαδικού οικισμού

σύγχρονου με τους κυκλαδικούς, και στενή εμπορική επαφή με τα νησιά των Κυκλάδων.

Γεγονός παραμένει ότι λίγα χρόνια πριν από την εφαρμογή του μεγάλου οικονομικού προγράμματος του Θεμιστοκλή, η ευρύτερη περιοχή του Πειραιά δεν ήταν ανεπτυγμένη, ενώ ανθρώπινη δραστηριότητα εντοπιζόταν μόνο στο Κερατσίνι, γύρω από την εκκλησία του Αγίου Γεωργίου και κοντά στο λόφο του Καραβά, γύρω από τον λόφο της Μουνιχίας και στην πειραιϊκή χερσόνησο, στη θέση Σταυρός. Τα αρχαιολογικά ευρήματα και οι ιστορικές πηγές δεν μας επιτρέπουν να συνθέσουμε με βεβαιότητα την οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική κατάσταση των συνοικισμών του Κερατσινίου και της Μουνιχίας κατά τους πρώτους αιώνες της δημιουργίας τους. Οι κάτοικοί τους ασχολούνταν κυρίως με τη ναυτιλία και τη βιοτεχνία. Ίσως μάλιστα ήταν οι πρώτοι που κλήθηκαν να συμμετάσχουν στην κατασκευή του κεντρικού λιμανιού του Πειραιά και πρόσφεραν τις γνώσεις και την πείρα τους για την εφαρμογή του μεγάλου ναυτικού προγράμματος του Θεμιστοκλή.

Μετά το 480 π.Χ. ο δήμος των Θυμαιτάδων, αν και έχασε ένα μέρος από την εμπορική δραστηριότητα που διεξαγόταν στην περιοχή, συνέχισε να παρουσιάζει οικιστική ανάπτυξη. Παράλληλα, πολλοί αρχαιολόγοι, στηριζόμενοι σε ανασκαφικά ευρήματα, διατυπώνουν την άποψη ότι ένα τμήμα του δήμου λειτουργούσε πιθανώς ως νεκροταφείο της ευρύτερης περιοχής. Το 1913, ο Κωνσταντίνος Κουρουνιώτης, έπειτα από ανασκαφή οικόπεδου στη συνοικία των Μελετόπουλων, απέναντι από το σαπωνοποιείο του Σκλαβούνου, υποστήριξε ότι μεγάλο μέρος της περιοχής κρύβει αρχαίο νεκροταφείο. Κατά την εκσκαφή για τη δημιουργία υπόγειου, αποκαλύφθηκαν σε χώρο περίπου οκτώ τετραγωνικών μέτρων επιτύμβιες στήλες από πεντελικό μάρμαρο, που χρονολογούνται στον 4ο αι. π.Χ. Επειδή στο συγκεκριμένο σημείο δεν υπήρχαν ίχνη τάφου, αλλά και επειδή η ύπαρξη τόσων επιτύμβιων σημάτων σε τόσο περιορισμένο χώρο δύσκολα εξηγείται, ο Κ. Κουρουνιώτης κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η ευρύτερη περιοχή ήταν χώρος ταφής, ενώ τα επιτύμβια σήματα είχαν μεταφερθεί στο σημείο εκείνο από ιδιώτες που είχαν ενεργήσει εκσκαφές για την ανέγερση οικιών.

Μετά τη συντριπτική ήττα των Περσών στη ναυμαχία της Σαλαμίνας, οι Αθηναίοι, οι Θυμαιάδες και οι υπόλοιποι κάτοικοι της Αττικής επέστρεψαν στις εστίες τους. Στα χρόνια που ακολούθησαν ο Πειραιάς και οι όμοροι δήμοι γνώρισαν μια περίοδο μεγάλης οικονομικής και οικιστικής ακμής. Μετά τον Πελοποννησιακό πόλεμο, όμως, η περιοχή αρχίζει να παρακμάζει. Κύρια αιτία στάθηκε η κατεδάφιση των τειχών και η καταστροφή των ναυστάθμων. Τον 4ο π.Χ. αιώνα η επικράτηση του Φιλίππου, του Αλεξάνδρου και των διαδόχων τους, μετατόπισε τα κέντρα εμπορίου προς την ανατολική Μεσόγειο, γεγονός που οδήγησε την περιοχή σε ακόμη μεγαλύτερη παρακμή. Παρ' όλα αυτά ο Πειραιάς διατηρούσε την πολιτιστική του ζωή έως τον 2ο αι. π.Χ., αφού κατέφθαναν σε αυτόν πολλοί Ρωμαίοι, λάτρεις του πνεύματος και της φιλοσοφίας για να επισκεφθούν την Αθήνα και να θαυμάσουν τον πολιτισμό της, αλλά και να διδαχθούν στις Σχολές της. Μερίδιο του θαυμασμού αποσπούσε και ο Πειραιάς, το μεγαλύτερο λιμάνι της πάλαι ποτέ υπερδύναμης.

Η άλωση της Αθήνας από το Σύλλα το 86 π.Χ. είχε αποτέλεσμα την ολοκληρωτική καταστροφή του Πειραιά και των γύρω δήμων, καταστροφή από την οποία δεν μπόρεσε για πολλούς αιώνες να ανακάμψει, αφού κατά τη ρωμαϊκή περίοδο ήταν δευτερεύον πολεμικό ορμητήριο και κατά τους βυζαντινούς χρόνους ασήμαντος λιμενίσκος. Την τύχη του ακολούθησε, όπως ήταν φυσικό, και ο δήμος των Θυμαιτάδων.

1.2 Το Κερατσίνι κατά τους Βυζαντινούς χρόνους

Ελάχιστα είναι τα ανασκαφικά δεδομένα που αφορούν τη ζωή του Πειραιά και των γύρω Δήμων κατά τη Βυζαντινή περίοδο. Τα λιμάνια του Πειραιά είχαν έρθει σε δεύτερη μοίρα, μιας και οι νησιωτικοί λιμένες του Αιγαίου, που αποτελούσαν και προπύργιο της Κωνσταντινούπολης, κατείχαν πρωτεύουσα θέση. Τα λιμάνια της ηπειρωτικής Ελλάδας λειτουργούσαν κατά κανόνα ως εμπορικά σε σχέση με την ενδοχώρα και τη Δύση, αλλά και ως βάσεις του πολεμικού στόλου των Βυζαντινών, που προσπαθούσε να ελέγξει τα περάσματα από τη Δύση και την

Ανατολή. Ως τέτοια λιμάνια μαρτυρούνται η Θεσσαλονίκη, ο Εύριπος, ο Πειραιάς, η Μονεμβασιά, η Μεθώνη, η Κορώνη και το Βουθρωτό της Ηπείρου.

Μετά το 1204 η νέα τάξη πραγμάτων φέρνει στο προσκήνιο την οικονομία της Βενετίας. Οι εμπορικοί δρόμοι αλλάζουν για ακόμη μια φορά. Τα λιμάνια του Πειραιά από τα τέλη του 12^{ου} αιώνα χάνουν την αξία τους ως βάσεις του βυζαντινού στόλου – όπως μαρτυρεί ο μητροπολίτης Αθηνών Μιχαήλ Χωνιάτης – αρχίζουν όμως να επαναλειτουργούν ως μικρής σημασίας εμπορικά κέντρα μετά την εγκατάσταση Φλωρεντίνων και άλλων Τοσκανών εμπόρων στην Αττική. Παρατηρείται ταυτόχρονα αύξηση του πληθυσμού των δήμων του Πειραιά, ο οποίος όμως σύντομα μειώνεται λόγω της εξάπλωσης επιδημίας βουβωνικής πανώλης. Τότε οι Φλωρεντίνοι προσκαλούν Αλβανούς εποίκους για την ενδυνάμωση του πληθυσμού των περιοχών, αλλά και την ενίσχυση του στρατού τους. Ειδικά στις αρχές του 15^{ου} αιώνα μετακινήθηκε μεγάλος αριθμός Αλβανών από το Βορρά κι εγκαταστάθηκε στον Πειραιά και στις γύρω περιοχές.

Η άφιξη των Οθωμανών στην περιοχή τον 15^ο αιώνα έκανε φανερό ότι ήταν σημαντική γι' αυτούς η χρήση των λιμανιών του Πειραιά και κατά συνέπεια η κατάκτηση τους με σκοπό την πειρατεία. Μετά την εκδίωξη των Καταλανών και των Φράγκων από την περιοχή, οι Οθωμανοί μετέτρεψαν τα λιμάνια του Πειραιά σε λημέρια πειρατών.

1.3 Τα χρόνια της Τουρκοκρατίας

Τους δύο πρώτους αιώνες της Τουρκοκρατίας (15^{ος} – 16^{ος} αιώνας) η έκταση και η ένταση των πειρατικών επιδρομών από τους Τούρκους, καθώς και η αντίδραση των Βενετών και άλλων χριστιανών πειρατών, είχε αποτέλεσμα να ερημωθούν πολλά νησιά και παράλιοι οικισμοί. Παράλληλα ο Σαρωνικός δεν ανήκε στους προστατευμένους από τους Βενετούς εμπορικούς δρόμους, γεγονός που καθιστούσε τις Πειραιϊκές ακτές εξαιρετικά επικίνδυνες.

Το Κερατσίνι αναφέρεται από τους ιστορικούς ως ορμητήριο πειρατών ή σημείο σύγκρουσης ανάμεσα σε πειρατές. Μάλιστα τον Ιούλιο του 1531 ο Φ. Πασκουαλίνο , προβλεπτής του Ενετικού στόλου , έδωσε εντολή να «καθαριστεί» ο Σαρωνικός από τα μικρά μπριγκαντίνια των πειρατών που κρύβονταν στους όρμους της Ύδρας , της Αίγινας , του Πειραιά , του Κερατσινίου και της Σαλαμίνας.

Οι συνεχείς πόλεμοι ανάμεσα στην Οθωμανική Αυτοκρατορία και τη Βενετία δεν άφηναν κανένα περιθώριο οικονομικής ανάκαμψης της περιοχής. Το 1687 οι ηγέτες του Βενετικού εκστρατευτικού σώματος αποφάσισαν , αφού είχαν ανακαταλάβει την Πελοπόννησο , να επιχειρήσουν την κατάληψη της Αθήνας. Στις 9 Σεπτεμβρίου του ίδιου έτους κατέπλευσε στο Κερατσίνι και ανοιχτά του Πειραιά ο στόλος του Μοροζίνι , ο οποίος πολιορκήσε την Αθήνα. Με την εμφάνιση των Βενετών οι Οθωμανοί εγκαταλείπουν την πόλη και οι Αθηναίοι τους υποδέχονται ως ελευθερωτές.

Οι Αθηναίοι θέλοντας να αποφύγουν αντίποινα των Οθωμανών , εγκατέλειψαν την πόλη τους. Οι πλουσιότεροι κατέφυγαν στην Αίγινα , τη Σαλαμίνα και το Ναύπλιο ενώ οι φτωχότεροι πήραν το δρόμο για το Κερατσίνι , τη Δραπετσώνα και το Πέραμα , ώστε να περάσουν οδικώς στην Πελοπόννησο .

Η κατάσταση ομαλοποιήθηκε μετά το 1690. Τότε επέστρεψαν οι πιο πλούσιοι Αθηναίοι , οι οποίοι αγόρασαν τα κτήματα όσων έμειναν πίσω. Την ίδια περίοδο οι εκτάσεις διανεμήθηκαν σε Τούρκους μεγαλοκτηματίες , μετά από διάταγμα της Υψηλής Πύλης περί υποχρεωτικής απαλλοτρίωσης των ακαλλιέργητων αγρών.

Το 1703 εμφανίζονται τα πρώτα Τουρκικά ιδιωτικά έγγραφα που αναφέρονται σε αγοραπωλησίες γης στο Κερατσίνι. Το γεγονός αυτό οδηγεί στο συμπέρασμα ότι ήδη από τον 17^ο αιώνα υπήρχε οικισμός εκεί μ' αυτό το όνομα. Παρόλο που στα έγγραφα αναφέρονται αγοραπωλησίες γης , γεγονός που δείχνει την γεωργική αξιοποίηση της γης , δεν υπάρχουν πληροφορίες για τον πληθυσμό της περιοχής. Μετά την υπογραφή των Διομολογήσεων ανάμεσα στη Γαλλία και την

Οθωμανική Αυτοκρατορία , στο λιμάνι του Πειραιά κατέφθαναν πολλά γαλλικά εμπορικά πλοία , τα οποία φόρτωναν λάδι , ελιές , μέλι , τυρί και διάφορες αρχαιότητες. Σε σχέδια του κεντρικού λιμανιού , που χρονολογούνται το 1602 , σημειώνονται πύργοι , αποθήκες και άλλα κτίρια , αλλά δεν αναφέρεται αν υπάρχουν οικισμοί δυτικά του Πειραιά , προς το Κερατσίνι και την Δραπετσώνα. Πάντως παρά την γενική εγκατάλειψη της περιοχής , η οποία εξακολουθούσε να είναι ορμητήριο πειρατών και να μην παρέχει ασφάλεια , υπήρχε ένας μικρός οικιστικός πυρήνας φτωχών ψαράδων. Στο συμπέρασμα αυτό οδηγεί η ύπαρξη του μικρού ναού του Αγίου Νικολάου , προστάτη των ναυτικών , που «άσπριζε πάνω στο ύψωμα του χωριού Κερατσίνι» και του οποίου η ύπαρξη μαρτυρείται σε τουρκικά έγγραφα αγοραπωλησίας από το 1712.

Στα τέλη του 18^{ου} αιώνα , η μονή της Φανερωμένης Σαλαμίνας χρησιμοποιούσε την περιοχή του Κερατσινίου ως μετόχι και διατηρούσε εκεί αγροικίες για καλλιεργητές και βοσκούς. Η μονή κατείχε κτήματα στην περιοχή του Πειραιά από το 1872. Νωρίτερα στα μέσα του 18^{ου} αιώνα , τα συμβόλαια αγοραπωλησιών αναφέρονται σε κάποιον Γκίνη. Το επώνυμο ανήκει σε πολυμελή οικογένεια και συναντάται σε πολλά έγγραφα. Ερευνητές θεωρούν πλέον βέβαιο ότι και το όνομα του το Κερατσίνι το πήρε από την οικογένεια αυτή.

Η ονομασία Κερατσίνι σύμφωνα με τον Γ. Χατζημανωλάκη προέρχεται από την παραφθορά του αρχαίου τοπωνυμίου Κέρας , με την προσθήκη του επώνυμου του κτηματία Γκίνη (Τζίνη). Κέρας ονομαζόταν στην αρχαιότητα η δυτική πλευρά του λιμανιού Ηρακλέους , ο σημερινός Κερατόπυργος , μπροστά στο Νέο Ικόνιο. Διαφορετική άποψη για την προέλευση της ονομασίας έχει ο Hanriot , που δίνει την ονομασία στην περιοχή από τις μεγάλες εκτάσεις χαρουπιών (ζυλοκέρατο).

1.4 Το Κερατσίνι κατά την επανάσταση του 1821 και τα πρώτα χρόνια του Ελληνικού κράτους

Όταν ξέσπασε η επανάσταση του 1821 , οι Αθηναίοι , πληροφορούμενοι ότι ο Ομέρ Βρυώνης με το στρατό του είχε φτάσει στο Χαϊδάρι , εγκατέλειψαν την

πόλη. Μέσω του Κερατσινίου πέρασαν στην Ψυτάλλεια και στη συνέχεια στη Σαλαμίνα.

Οι Σαλαμίνοι με αρχηγό τον Γεώργιο Γκλίτση επιτέθηκαν κατά των Τούρκων στις 24 και 25 Μαρτίου 1821. Ο Ομέρ Βρυώνης τους απώθησε αλλά ο Γκλίτσης κατάφερε να τον αποκρούσει και να τον σταματήσει στη θέση Κερατόπυργος του σημερινού Νέου Ικονίου στο Κερατσίνι. Αργότερα ο Γεώργιος Καραϊσκάκης για να αντιμετωπίσει τον Κιουταχή αποφάσισε να καταλάβει το Κερατσίνι , που βρισκόταν μια ώρα βόρεια του Πειραιά , ώστε να ανοίξει δρόμο προς την Ακρόπολη προχωρώντας μέσα από τον ελαιώνα της Αθήνας και παράλληλα εμποδίζοντας το εχθρικό ιππικό να τον χτυπήσει. Επιπλέον , στο Κερατσίνι θα ήταν ευκολότερος ο ανεφοδιασμός του στρατού του. Στις 2 Μαρτίου φτάνει στο Κερατσίνι και στήνει τα ταμπούρια του , απ ‘ όπου θα πάρει το προσωνόμιο η περιοχή.

Στην περιοχή του Κερατσινίου , ήδη από το 1825 είχαν ζητήσει να εγκατασταθούν οι Ψαριανοί που έφτασαν πρόσφυγες στον Πειραιά και στην Αθήνα, αλλά το αίτημά τους απορρίφθηκε. Αργότερα τα κτήματα που ανήκαν σε Τούρκους εντάχθηκαν στις εθνικές γαίες. Το μεγαλύτερο τμήμα του Κερατσινίου παρέμεινε σε χέρια λίγων μεγαλοκτηματιών , οι οποίοι το χρησιμοποιούσαν ως βοσκότοπο.

Από έγγραφα της εποχής γίνεται φανερό ότι η περιοχή μετά την καταστροφή της το 1827 από τους Τούρκους , παρέμεινε ακατοίκητη για κάποια χρόνια. Σε έγγραφο με στατιστικά στοιχεία του 1840 δεν υπάρχει καμία αναφορά στο Κερατσίνι, ενώ το 1870 γίνεται λόγος για απόσταση του από την Αθήνα – τρεις ώρες - , δεν αναφέρεται όμως κανείς μόνιμος κάτοικος.

Το 1869 εγκαινιάστηκε η σιδηροδρομική γραμμή του Πειραιά. Η ύπαρξη του σιδηροδρόμου σηματοδότησε μια νέα εποχή για την ευρύτερη εποχή. Σταδιακά άρχισαν να αναπτύσσονται συνοικίες γύρω και πίσω από τη γραμμή. Την ίδια εποχή έφτασαν στο Κερατσίνι άνθρωποι που ασχολούνταν με τη γεωργία , τη βόσκηση

αγοπροβάτων και τη μελισσοκομία. Σημαντική ώθηση στην περιοχή έδωσε και η δημιουργία των σφαγείων του Πειραιά το 1881.

Η διάνοιξη του δρόμου προς τα σφαγεία και η παράλληλη λειτουργία των λατομείων της Χαραυγής οδήγησε το διάστημα 1883-1887 τη δημοτική αρχή Πειραιά να αγοράσει εκτάσεις στην Ευγένεια , προκειμένου να δημιουργηθεί το νέο νεκροταφείο της Ανάστασης. Αυτή η εξέλιξη ώθησε πολλούς να αγοράσουν οικόπεδα στη περιοχή του Κερατσινίου , καθώς διαφαινόταν η αναπτυξιακή της πορεία.

Η δομή της πειραιϊκής βιομηχανίας που στηριζόταν στο εμπόριο και τη βιομηχανία, επηρέασε και το Κερατσίνι. Η λειτουργία των σφαγείων και των λατομείων στην περιοχή είχε σαν αποτέλεσμα τη δημιουργία βιομηχανικών και βιοτεχνικών μονάδων , άμεσα κι έμμεσα επηρεαζόμενων από αυτά , όπως βυρσοδεψεία , υαλουργεία , βαμβακουργεία , σιδηρουργεία , κλωστοϋφαντουργεία. Αυτά με τη σειρά τους οδήγησαν στη ίδρυση σαπωναποιείων, αλευρόμυλων , οινοποιείων και μηχανουργείων.

Η εξέλιξη ήταν ραγδαία , ιδιαίτερα στους κλάδους της κλωστοϋφαντουργίας και της σιδηροβιομηχανίας. Το διάστημα 1874-1875 η κλωστοϋφαντουργία απασχολούσε 650 από τους 1084 βιομηχανικούς εργάτες που δούλευαν στον Πειραιά , οι περισσότεροι από αυτούς στα εργοστάσια του Κερατσινίου.

Η έντονη εμπορική δραστηριότητα θα πρέπει ως ένα βαθμό να οφείλεται και στην απόσπαση του «χωριού Κερατσίνι» από τον δήμο Αθηναίων και στην υπαγωγή του στον δήμο Πειραιά. Αυτό οδήγησε και τους Πειραιώτες να κτίσουν ένα ναό - ησυχαστήριο αφιερωμένο στον Γεώργιο Καραϊσκάκη και στις νικηφόρες μάχες που έδωσε στο Κερατσίνι. Έτσι έκτισαν το ναό του Αγίου Γεωργίου , δίπλα στον υπάρχοντα ναό του Αγίου Νικολάου. Ο ναός σημειώνεται πρώτη φορά σε χάρτη το 1883 , η ανέγερση του όμως είναι παλαιότερη , όπως επιβεβαιώνεται από ψήφισμα του δημοτικού συμβουλίου του δήμου Πειραιά, το οποίο στις 15 Ιανουαρίου 1876

αποφάσισε την ανακαίνιση του ναού. Μηχανικός ήταν ο Λαγράμμης και η ανέγερση του έγινε επί δημαρχίας Τρύφωνος Μουτσοπούλου. Το 1902 ο ναός καταστράφηκε από πυρκαγιά αλλά αμέσως άρχισαν εργασίες για την ανακατασκευή του.

1.5 Το Κερατσίνι από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα μέχρι τη διοικητική αυτοτέλεια

Η αφετηρία της οικιστικής ανάπτυξης του Κερατσινίου τοποθετείται στα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Το 1906 αναφέρεται στους τουριστικούς οδηγούς ως μια από τις εξοχές της Αθήνας. Σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη του Κερατσινίου διαδραμάτισε η εγκατάσταση εργαζομένων σε διάφορους τομείς της οικονομίας. Την πρώτη δεκαετία του 20^{ου} αιώνα εμφανίστηκαν και οι πρώτες βιομηχανίες , η τσιμεντοβιομηχανία και τα εργοστάσια παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας.

Το 1907 ιδρύθηκε η τσιμεντοβιομηχανία «ΑΓΕΤ ΗΡΑΚΛΗΣ» ενώ το 1909 ιδρύθηκε στη Δραπετσώνα το εργοστάσιο λιπασμάτων και η τσιμεντοβιομηχανία των Ν. Κανελλόπουλου και Α.Χατζηκυριάκου. Η ίδρυση των εργοστασίων αυτών στηρίχτηκε στη λογική ότι οι βιομηχανίες πρέπει να είναι κοντά σε λιμάνι και να διαθέτουν δική τους αποβάθρα , ώστε να μειώνεται το κόστος μεταφοράς των πρώτων υλών. Βάσει αυτής της οικονομικής θεωρίας μεταφέρθηκαν το 1911 τα ναυπηγεία του Πειραιά στον όρμο του Κερατσινίου με απόφαση του υπουργού Ε. Ρέπουλη.

Οι εγκαταστάσεις αυτές εκτόπισαν από την περιοχή τις καλλιέργειες και τη βόσκηση αιγοπροβάτων , που μεταφέρθηκε δυτικότερα. Οι εκτάσεις γύρω από τη βιομηχανική περιοχή άρχισαν να οικοπεδοποιούνται , ενώ συγχρόνως άρχισαν να φτάνουν οι πρώτοι επαρχιώτες βιομηχανικοί εργάτες.

Μετά το 1912 έφτασαν πολλοί νησιώτες από τα Δωδεκάνησα , οι οποίοι δεν άντεχαν την καταπίεση των ιταλικών δυνάμεων κατοχής. Το 1915 εγκαταστάθηκε μια ομάδα Αρμένιων , που σώθηκαν από τη γενοκτονία. Οι Αρμένιοι πρόσφυγες στο Κερατσίνι εργάστηκαν στα τσιμεντάδικα ή δημιούργησαν δικές τους επιχειρήσεις.

Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι το εργοστάσιο υφαντών του Ντεκμεντζιάν , τα λουτρά «Βαλκάνια» του Παλατζιάν. Τέλος το 1922 λειτούργησε το εργοστάσιο εκρηκτικών υλών «Η Σαλαμίζ» που απασχόλησε πάνω από 700 εργάτες.

Σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη του Κερατσινίου έπαιξε και ο σημαντικός αριθμός προσφύγων από τη Μ. Ασία που εγκαταστάθηκαν στην περιοχή. Στην περιοχή της Αμφιάλης εγκαταστάθηκαν πρόσφυγες από χωριά της Μικράς Ασίας και του Πόντου. Από την Ανικού της Καππαδοκίας, το Ντεράμπασι της Οινόης, το Παχλάν, το Τεκιρέζ, τον Πόρο, τον Κερασούντα και τη Συνασό. Στην Ανάσταση εγκαταστάθηκαν πρόσφυγες από το χωριό Γετουρμάζ της Αργυρούπολης, την Ανακού, τη Χολωμάνα Τραπεζούντας, το Φλοϊτά, τη Τζελάλα και τη Συνασό. Στην περιοχή του Κουτσικάρι εγκαταστάθηκαν οικογένειες από το Καγιάμπασι.

Στα Ταμπούρια, στο Κερατσίνι και στα Λιπάσματα εγκαταστάθηκαν οικογένειες από τη Συνασό, τα Μισαηλάντα Τραπεζούντας (μία από τις οικογένειες του χωριού αυτού που εγκαταστάθηκαν στα Λιπάσματα ήταν και η οικογένεια του Δημητρίου Μισαηλίδη, δημάρχου Κερατσινίου επί πολλά έτη), από την Ανακού και το Μίστι, τα Παλάδαντα Αργυρούπολης (Μούζενα), τα Σίλατα, το Καράντασι και την Τσίτα Σουρμένων, το Τσαρακλί, τη Σίλλη, τα Φάρασα, το Φερτέκι, τη Σίγη, το Ακσεράι, το Τσίτε της Αδρασσας Αργυρούπολης, το Σαρπίσκε, τα Σεριάνα, την Κρώμνη, το Χαμοντρί της Ματσούκας, το Κουρτούν, τη Σίμκλη, τα Κάτω Πελανά του Καρς και από τους Κομνηνούς.

Στη συνοικία της Χαραυγής (ο μικρός συνοικισμός Χωριουδάκι θεμελιώθηκε το 1890, όταν εγκαταστάθηκαν μερικές οικογένειες, γιατί οι άνδρες εργάζονταν στα γειτονικά λατομεία), εγκαταστάθηκαν πρόσφυγες από το χωριό Καστάμπολη (Χότου) και από τη Ματσούκα Πόντου.

Η κοινωνική αφομοίωση των ανθρώπων αυτών δεν ήταν καθόλου εύκολη, καθώς υπήρχε μεγάλη αντίθεση ανάμεσα στους γηγενείς και τους πρόσφυγες σε όλα τα επίπεδα της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτικής ζωής. Οι γηγενείς αντιμετώπιζαν τους πρόσφυγες με δυσπιστία, η οποία μερικές φορές έφτανε ως το μίσος. Αυτή η στάση απέρρευε από την ψυχολογική κόπωση και την οικονομική εξάντληση αλλά και την πολιτισμική διαφορετικότητα των ανθρώπων για τους

οποίους πολέμησαν, νιώθοντάς τους τμήμα του εθνικού σώματος, αλλά που τελικά έγινε φανερό με την άφιξή τους ότι ήταν πολύ διαφορετικοί. Όσο διαρκούσε η Μικρασιατική εκστρατεία, οι άνθρωποι αυτοί παρουσιάζονταν ως αλύτρωτοι Έλληνες αδερφοί. Όταν όμως έφτασαν στην Ελλάδα, οι ντόπιοι διαπίστωσαν ότι μια μερίδα προσφύγων δεν μιλούσαν καν ελληνικά, ενώ είχε καθαρά ανατολίτικες συνήθειες (οι γυναίκες κάπνιζαν ναργιλέ, ντύνονταν ιδιόμορφα και άκουγαν αμανέδες).

Μια χαρακτηριστική εικόνα της ζωής των ξεριζωμένων της Μικρασίας τους πρώτους χρόνους από τον ερχομό τους στα Ταμπύρια.

Βέβαια το μεγαλύτερο μέρος των προσφύγων, κυρίως αυτοί που έφτασαν από τα παράλια της Ιωνίας και την Κωνσταντινούπολη, είχαν λάβει ελληνική παιδεία και είχαν καθαρά δυτικό τρόπο συμπεριφοράς.

Εκτός όμως από τις πολιτισμικές διαφορές, έντονη ήταν και η σύγκρουση σε οικονομικό επίπεδο. Η παρουσία προσφύγων οδήγησε σε σκληρό ανταγωνισμό στην αγορά εργασίας, στην προσπάθεια για την απόκτηση γης και σε όλο το φάσμα της επιχειρηματικής δραστηριότητας. Οι κοινωνικές διακρίσεις ήταν εμφανείς στις εκδηλώσεις της καθημερινής ζωής. Θα περάσουν πολλά χρόνια μέχρι η λέξη «πρόσφυγας» να πάψει να έχει υποτιμητική σημασία, ενώ πολλοί θα αναγκαστούν να απαλείψουν από τα επώνυμά τους τουρκογενή προθέματα και καταλήξεις ή θα τα αλλάξουν εντελώς.

Ωστόσο, παρά τα προβλήματα που αντιμετώπισαν - με οξύτερο εκείνο της κατοικίας- οι πρόσφυγες του Κερατσινίου συνέβαλαν τα μέγιστα στην οικονομική ανάπτυξη της περιοχής και στη δημιουργία μιας εργατούπολης που διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην ελληνική κοινωνία τα επόμενα χρόνια. Ενσωματώθηκαν γρήγορα στην κοινωνία, προσαρμόστηκαν στα νέα δεδομένα και οργανώθηκαν κατάλληλα για να αντιμετωπίσουν με ομαδικό πνεύμα τα προβλήματα. Η νέα οικονομική πραγματικότητα τους οδήγησε σε μια πορεία διεκδικήσεων. Σε αυτό συνέλαβε και η από το 1918 ίδρυση της ΓΕΣΕΕ και η σχεδόν ταυτόχρονη ίδρυση του ΣΕΚΕ (Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα Ελλάδος), το οποίο δύο χρόνια αργότερα μετασηματίστηκε σε Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος. Δημιουργήθηκε έτσι ένας πυρήνας που σταδιακά ενισχύθηκε, απέκτησε ταξική συνείδηση και άρχισε να διεκδικεί καλύτερες συνθήκες εργασίας, υψηλότερες αμοιβές και κατοχύρωση του ελέγχου και της διαπραγμάτευσης των εργασιακών σχέσεων.

Ειδικά η άφιξη των Ποντίων και των Μικρασιατών στο Κερατσίνι σήμανε την έναρξη μιας νέας εποχής που επηρέασε άμεσα ή έμμεσα την ευρύτερη περιοχή του Πειραιά. Ενδεικτικοί της εξέλιξης αυτής είναι οι αριθμοί της απογραφής του 1928.

Αυτά τα πανάθλια ερείπια ήταν πρώτα η Δημ. Αγορά Κερατσινίου.

Κατά τη διάρκεια του 1930 , στη βιομηχανική ζώνη , που ουσιαστικά εκτεινόταν από τον Πειραιά μέχρι το Πέραμα , βρισκόταν συγκεντρωμένη η βαριά βιομηχανία ολόκληρης της χώρας. Στο Κερατσίνι λειτουργούσαν το θερμοηλεκτρικό εργοστάσιο της αγγλικής POWER , η τσιμεντοβιομηχανία «ΑΓΕΤ ΗΡΑΚΛΗΣ» , η Εταιρεία Λιπασμάτων που απασχολούσε περίπου 5.000 εργαζομένους , το εργοστάσιο ναφθαλίνης ΝΑΦΘΑ , το ναυπηγείο Βασιλειάδη , οι Μύλοι Αγίου Γεωργίου , το στρατιωτικό εργοστάσιο παραγωγής στρατιωτικών στολών ΚΟΠΗ με 2.000 εργαζομένους και αρκετές μονάδες υφαντουργίας. Σ' αυτά θα πρέπει να συνυπολογίσουμε και έναν ικανό αριθμό μικρότερων αλλά σημαντικών μονάδων , όπως τα σαπουνάδικα , τα ταμπάκικα , τα γυαλάδικα , τα γυνάδικα και τα μικρά υφαντήρια χαλιών.

Συνοικισμός Αγίου Γεωργίου

Συνοικία	Πληθυσμός
Ταμπούρια	8.529
Άγιος Γεώργιος	7.598
Αμφιάλη	2.400
Ευγένεια	3.500
Ανάληψη	2.000
Ανάσταση	3.229
Συνολικός Πληθυσμός	27.526

Οι άνθρωποι αυτοί εργάζονταν στο Κερατσίνι ως βιομηχανικοί κυρίως εργάτες σε κλάδους όπως η σιδηροβιομηχανία, η υαλουργία, η αλευροβιομηχανία, η κλωστοϋφαντουργία, η σαπωνοποιία και η οινοπνευματοποιία. Κατάφεραν ωστόσο να ανταποκριθούν στις προκλήσεις με τον καλύτερο δυνατό τρόπο και να δημιουργήσουν το κοινωνικό και πολιτιστικό υπόβαθρο που τους οδήγησε στην εξέλιξη και στην ανάπτυξη, μέσα από κοινωνικούς και πολιτικούς αγώνες.

Παράλληλα με το σκληρό αγώνα επιβίωσης και τις συνθήκες που είχαν διαμορφωθεί στη νέα τους πατρίδα, οι πρόσφυγες οργανώθηκαν πολύ γρήγορα σε συλλόγους, ενώ πρώτο μέλημά τους σε ομαδικό επίπεδο ήταν η δημιουργία ναών και ενοριών προκειμένου να στεγάσουν την πίστη τους και την ελπίδα για ένα καλύτερο αύριο.

Το 1923 ιδρύθηκε ο πρώτος σύλλογος Ποντίων στην Ελλάδα μετά τον ξεριζωμό τους, η Ένωση Ποντίων Πειραιώς με έδρα τη Δραπετσώνα. Ο σύλλογος ασχολήθηκε με το οικιστικό και προσφυγικό πρόβλημα και κατάφερε να διατηρήσει και να διαδώσει τα έθιμα του Πόντου. Το πρώτο μέλημά του ήταν η ίδρυση

σχολείου, το οποίο χτίστηκε με εισφορές των μελών στην οδού Πόντου. Ο αριθμός των μαθητών έφτανε τα 500 άτομα, ενώ οι μισθοί των δασκάλων αρχικά καλύπτονταν και αυτοί από τις συνδρομές. Όταν αργότερα ο σύλλογος αδυνατούσε να πληρώσει τους δασκάλους, ζήτησε τη βοήθεια του δήμου, ο οποίος δέχτηκε να αναλάβει τα έξοδα με τον όρο να του παραχωρηθεί το οικόπεδο και το κτήριο όπου στεγαζόταν το σχολείο. Σήμερα στο κτήριο αυτό στεγάζεται το 1ο ΚΑΠΗ Δραπετσώνας. Στο πλαίσιο της λειτουργίας και της οργάνωσης του Συλλόγου, οι Πόντιοι επαγγελματίες ίδρυσαν το 1924 το Σωματείο Φορτωτών «οι Πόντιοι», το οποίο χορηγούσε πιστοποιητικά και άδειες, αφού λίγοι από τους πρόσφυγες είχαν τα απαραίτητα δικαιολογητικά μαζί τους και το 1928 ιδρύθηκε η Αθλητική Ένωση Ποντίων, που είχε στόχο την άθληση νέων.

Το 1926 οι Μικρασιάτες, λόγω έλλειψης πόρων, έχτισαν ένα παράπηγμα στη μνήμη του Αγίου Παντελεήμονα και τοποθέτησαν σε αυτό δύο εξαπτέρυγα και οκτώ ασημένια και επίχρυσα φορέματα σε αντίστοιχες εικόνες του τέμπλου που έφεραν από το Αϊβαλί μαζί με τα λίγα υπάρχοντά τους. Το 1940 η εκκλησία καταστράφηκε από πυρκαγιά. Θεμελιώθηκε εκ νέου το 1945 και οι εργασίες ολοκληρώθηκαν το 1947, χάρη στη μηνιαία συνδρομή δέκα δραχμών που κατέβαλλε κάθε ενορίτης, αλλά και στην αφιλοκερδή προσωπική εργασία Μικρασιατών οικοδομών και τεχνιτών. Η αγιογράφηση στον τρούλο, στο τέμπλο, στα τέσσερα σφαιρικά τρίγωνα και στα τέσσερα μεγάλα τύμπανα έγινε από το Φώτη Κόντογλου και τους μαθητές του.

Το 1933 θεμελιώθηκε ο ναός του Αγίου Ευθυμίου από τις οικογένειές που έφτασαν στο Κερατσίνι από τη Χηλή της Μικράς Ασίας, φέρνοντας μαζί τους το ιερό λείψανο του Αγίου Ευθυμίου, επισκόπου Σαρδίων. Από τότε ο ναός χιζόταν τμηματικά έως ότου πήρε τη σημερινή, τελική του μορφή. Στο ναό βρίσκονται δώδεκα μεγάλες εικόνες του αγιογράφου Φώτη Κόντογλου, ο οποίος αναμόρφωσε το παλαιό βυζαντινό τέμπλο.

Την ίδια χρονιά ιδρύθηκε ο Εξωραϊστικός Σύλλογος Ευγένειας «η Πρόοδος» από Μικρασιάτες και Πόντιους πρόσφυγες. Μέσω αυτού μετέφεραν και μεταλαμπάδευσαν τον πολιτισμό και την παράδοσή τους οι ξεριζωμένοι πρόσφυγες. Στο έργο του συλλόγου συγκαταλέγονται η ίδρυση σχολείων, πολιτιστικού κέντρου και παραρτήματος του ΙΚΑ. Συγχρόνως συνέβαλε στην περιβαλλοντική αναβάθμιση του δήμου συμμετέχοντας ενεργά στους αγώνες του κερατσινιώτικου λαού κατά της υποβάθμισης της περιοχής, που αφορούσαν την απομάκρυνση της δεξαμενής αποβλήτων, των εργοστασίων λιπασμάτων, των τσιμέντων, της ΔΕΗ και του νεκροταφείου. Εκτός από τους αγώνες σε κοινωνικό επίπεδο, ο σύλλογος έχει ισχυρή παρουσία και στον πολιτιστικό τομέα, οργανώνοντας εκδηλώσεις, μαθήματα παραδοσιακών χορών και οργάνων και ομιλίες με θέματα γενικότερου ενδιαφέροντος.

Η αύξηση του πληθυσμού, καθώς και η άσκηση πίεσης από τα σωματεία των προσφύγων, οδήγησε την πολιτεία στην υλοποίηση έργων υποδομής που θα έκανα πιο ανθρώπινες τις συνθήκες διαβίωσης των κατοίκων της περιοχής. Λόγω των αυξημένων αναγκών, το 1929 εγκαινιάστηκε στο Κερατσίνι η λειτουργία του εργοστασίου ηλεκτροφωτισμού. Την εκμετάλλευση ανέλαβε η Ηλεκτρική Εταιρεία Αθηνών - Πειραιώς. Από το 1930 άρχισε σταδιακά η μετατροπή των εγκαταστάσεων συνεχούς ρεύματος των καταναλωτών σε εγκαταστάσεις εναλλασσόμενου ρεύματος. Συγχρόνως άρχισε να τοποθετείται και το τηλεφωνικό δίκτυο. Το 1931 το κράτος υπέγραψε σχετική σύμβαση με την εταιρεία Siemens - Halse που κατασκεύασε τα πρώτα αυτόματα κέντρα, με αποτέλεσμα να προωθηθεί αρκετά η αστική τηλεφωνία. Τέλος, από το 1932 ξεκίνησε η κατασκευή και ήδη από το 1931 είχε ολοκληρώσει τις εργασίες στο φράγμα του Μαραθώνα, επιλύοντας ένα από τα σοβαρότερα προβλήματα που ταλάνιζαν την ευρύτερη περιοχή της Αθήνας και του Πειραιά, την ύδρευση.

Οι οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες που διαμορφώθηκαν στο Κερατσίνι αλλά και σε όλους τους προσφυγικούς συνοικισμούς έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στις μετέπειτα πολιτικές εξελίξεις. Ο Δήμος Κερατσινίου, όπως θα δούμε στη συνέχεια,

μετά την απόσπασή του από το Δήμο Πειραιά, θα διαμορφώσει το κοινωνικό, πολιτικό και πολιτισμικό υπόβαθρο που θα τον καταστήσει έναν από τους μεγαλύτερους και πλέον σημαντικούς δήμους της χώρας.

Οι βουλευτικές εκλογές της 5ης Μαρτίου 1933 έφεραν στην εξουσία το Λαϊκό Κόμμα υπό τον Παναγή Τσαλδάρη. Η αριθμητική υπεροχή των προσφύγων - που όμως ήταν εντοπισμένη στις συγκεκριμένες περιοχές εγκατάστασής τους - οδήγησε το κυβερνών κόμμα να μεθοδεύσει την απόσπαση των προσφυγικών συνοικισμών από τα μεγάλα αστικά κέντρα (Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Πειραιάς) ώστε στο μέλλον να μην αποτελούν ρυθμιστικό παράγοντα για το εκλογικό αποτέλεσμα και η διαφοροποίηση να περιοριστεί στην περιφέρεια, όπου ο έλεγχος την κεντρικής εξουσίας ήταν σχετικά εύκολος.

Αυτός ο υστερόβουλος πολιτικός υπολογισμός - εν όψει μάλιστα των επικείμενων δημοτικών εκλογών - υλοποιήθηκε με το Ν.5970 «Περί τροποποιήσεως των διατάξεων του Κώδικα Νομοθεσίας περί Δήμων και Κοινοτήτων» που ψηφίστηκε το 1933. με τη ρύθμιση αυτή αποσπάστηκαν από το Δήμο Πειραιώς και αναγνωρίστηκαν ως ανεξάρτητοι νέοι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης οι συνοικισμοί Αγίου Γεωργίου Κερατσινίου, Ταμπουρίων, Κορυδαλλού, Νέας Κοκκινιάς και Περάματος. Τα Ταμπούρια και η Κοκκινιά ανακηρύχθηκαν δήμοι, ενώ οι υπόλοιπες περιοχές κοινότητες.

Λίγο αργότερα, στις 29 Ιανουαρίου 1934, η Κοινότητα Αγίου Γεωργίου Κερατσινίου συγχωνεύτηκε με το Δήμο Ταμπουρίων που περιελάμβανε τους συνοικισμούς Αμφιάλης, Ανάλυψης και Ευγένειας, και αποτέλεσαν νέο Οργανισμό με την ονομασία Δήμος Αγίου Γεωργίου Κερατσινίου.

Κεφάλαιο 2^ο : Η πολεοδομική εξέλιξη του Δήμου Κερατσινίου

Οι εντάξεις που έγιναν στο Δήμο Κερατσινίου προπολεμικά , ουσιαστικά ήταν εντάξεις των υπάρχοντων συνοικισμών στο νεοσύστατο κομμάτι της τοπικής αυτοδιοίκησης. Η πρώτη επίσημη ένταξη γίνεται με το Διάταγμα της 4^{ης} Σεπτεμβρίου 1931 , που ουσιαστικά ορίζει τα πρώτα οικοδομικά τετράγωνα που ανήκουν στον Δήμο.

Στις 12 Σεπτεμβρίου 1932 με νέο διάταγμα ένα μεγάλο κομμάτι του συνοικισμού Ταμπουρίων εντάσσεται στο Δήμο, ένα κομμάτι που αργότερα θα στεγάσει το Δημαρχείο και τις περισσότερες από τις υπηρεσίες του Δήμου. Εδώ εμφανίζονται και τα πρώτα καταστήματα της περιοχής μιας και βρίσκεται σχετικά κοντά στις βιομηχανίες αλλά και στις προσφυγικές κατοικίες των γύρω συνοικισμών.

Το Διάταγμα της 31^{ης} Αυγούστου 1935 εντάσσει την περιοχή του Αγίου Γεωργίου και προσφυγικές γειτονιές Ταμπουρίων, Ευγένειας, Καισάρειας και Αγίου Παντελεήμονα. Κυρίως κατοικίες των εργαζόμενων στη βιομηχανική ζώνη αλλά και καταστήματα λιανικής και εμπορίου περιλαμβάνονται στις νέες αυτές περιοχές. Γύρω από το Νεκροταφείο Ανάστασης έχει στηθεί μεγάλος αριθμός προσφυγικών κατοικιών και η ένταξη αυτής της περιοχής μπορεί να θεωρηθεί ευεργετική μιας και απέκτησαν ουσιαστική διοικητική υπόσταση και κατά συνέπεια ταχύτερη αναβάθμιση και καλυτέρευση της ζωής των προσφύγων.

Τελευταία ένταξη για το Δήμο Κερατσινίου πριν τον 2^ο Παγκόσμιο πόλεμο γίνεται στις 12 Φεβρουαρίου 1936. Με αυτή την ένταξη ουσιαστικά οριοθετείται το βόρειο τμήμα του μέχρι την λεωφόρο Σαλαμίνας ενώ τα νότια σύνορα του είναι ήδη οριοθετημένα από τον Δήμο Πειραιά.

Πλατεία Δημαρχείου

Δημαρχείο

Όψη πλατείας Λαού

Άλλη όψη της πλατείας Λαού

Πεζόδρομος κοντά στο εμπορικό κέντρο Ταμπουρίων που δείχνει το πρόβλημα με τη στάθμευση που δημιουργείται στην περιοχή.

Στην μετέπειτα εξέλιξη των συνοικιών αυτών έπαιξε σημαντικό ρόλο η τοποθεσία τους. Την δεκαετία του 1950, όταν έγινε και το μεγάλο άλμα της οικιστικής ανάπτυξης του Δήμου, προτιμήθηκαν από τους εσωτερικούς μετανάστες γιατί είχαν ξεκινήσει ήδη τα έργα για ηλεκτροδότηση, υδροδότηση και αποχετεύσεως σε αντίθεση με τις άλλες υπό ένταξη συνοικίες. Επίσης έδιναν την δυνατότητα στους εργαζομένους των βιομηχανιών, που αποτελούσαν και την πλειοψηφία των κατοίκων αυτών των συνοικιών, να έχουν εύκολη πρόσβαση σ' αυτές ακόμα και περπατώντας.

Δύο κύριοι οδικοί άξονες έπαιξαν επίσης σημαντικό ρόλο και στην εμπορική ανάπτυξη των περιοχών αυτών η λεωφόρος Σαλαμίνας, που συνδέει το Κερατσίνι με τη Νίκαια και κατ'έκταση με την Αθήνα, και την λεωφόρο Δημοκρατίας που συνδέει το Κερατσίνι με το Πέραμα και τον Πειραιά.

Λεωφόρος Δημοκρατίας

Λεωφόρος Σαλαμίνος

Οι πολεοδομικές αυτές ενότητες – όπως χαρακτηρίστηκαν από το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο του δήμου Κερατσινίου στις 26 Απριλίου 1991 – χαρακτηρίζονται ως Γενική Κατοικία κι έχουν κοινό μέσο συντελεστή δόμησης 2,60. Αυτό επέτρεψε την οικοδόμηση τους με υψηλές πολυκατοικίες , αναγκαίες για να καλύψουν τον αριθμό των κατοίκων που συνεχώς αυξανόταν.

Μύλοι Αγίου Γεωργίου

Εργοστάσιο παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας

Κλειστό γυμναστήριο και κολυμβητήριο Ιχθυόσκαλας

Εργοστάσιο τσιμέντων ΑΓΕΤ ΗΡΑΚΛΗΣ

Το Γ.Π.Σ. επίσης για τις συνοικίες αυτές αναφέρει επίσης ότι η περιοχή κοντά στο Δημαρχείο μπορεί να χωροθετηθεί ως υπερτοπικό κέντρο και με σταδιακή οργάνωση σαν δευτερεύον κέντρο υπερτοπικής σημασίας με εξυπηρετήσεις διοίκησης και κοινωνικού εξοπλισμού. Επίσης το υπάρχον εμπορικό κέντρο στη λεωφόρο Δημοκρατίας προτείνεται στο Γ.Π.Σ. σαν κέντρο υπερτοπικής σημασίας.

Πολυκατοικίες κοντά στο εμπορικό κέντρο των Ταμπουρίων

Το 1952 κάτω από το βάρος της έντονης αστικοποίησης της περιοχής γίνονται τρεις εντάξεις στον δήμο , εντάσσοντας τρεις μεγάλους συνοικισμούς που είχαν ήδη αναπτυχθεί από την εγκατάσταση πολλών προσφύγων μετά την Μικρασιατική καταστροφή. Το νότιο κομμάτι του Αγίου Μηνά , η Αμφιάλη , η Παναγία Βλαχερνών και ο Άγιος Αντώνιος στις 10 Μαρτίου 1952 εντάσσονται στο Δήμο Κερατσινίου. Στις 20 Νοεμβρίου 1957 εντάσσεται και το υπόλοιπο κομμάτι του Αγίου Μηνά.

Η Αμφιάλη μέχρι το 1936 στο μεγαλύτερο μέρος της ήταν ένα πευκοδάσος, στους πρόποδες του βουνού υπήρχαν ελιές και συκιές ενώ από την οδό Ρήγα Φεραίου μέχρι και το Σχιστό σπερνόταν με σιτάρι και κτηνοτροφές. Οι κάτοικοι μέχρι τότε δεν ξεπερνούσαν τους 2.400 και αντιμετώπιζαν μεγάλα προβλήματα με την ύδρευση και το ηλεκτρικό ρεύμα.

Μετά τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο και κυρίως μετά το 1952 και μέχρι το 1965, αρχίζει να πυκνοκατοικείται όπως και όλο το Κερατσίνι , με μία τρομερή έκρηξη οικοδόμησης. Ο σημερινός πληθυσμός ξεπερνάει τις 38.000.

Μεγάλος οδικός άξονας αποτελεί η λεωφόρος Γρηγορίου Λαμπράκη (παλαιότερα λεωφόρος Αθηνών) που συνδέει την Αμφιάλη με το Πέραμα , την Νίκαια , τον Κορυδαλλό και την Αθήνα. Εκτός όμως από οδικός άξονας η λεωφόρος Λαμπράκη στεγάζει έναν πολύ μεγάλο αριθμό καταστημάτων και αποτελεί σημαντικό κομμάτι του εμπορίου κυρίως στην πώληση αυτοκινήτων, με πολλές εκθέσεις να βρίσκονται επί αυτής. Σημαντικός εμπορικός δρόμος αποτελεί και η Παναγή Τσαλδάρη με μεγάλο κομμάτι του λιανικού εμπορίου να βρίσκεται εκεί.

Δύο μεγάλα πάρκα και κύριοι πνεύμονες βρίσκονται σ αυτές τις συνοικίες, το πάρκο Ανδρέας Παπανδρέου στο Σελεπίτσαρι και το πάρκο Πρεσσόφ στον Άγιο Μηνά. Το πάρκο Πρεσσόφ δημιουργήθηκε το 1990 στα πλαίσια της αδελφοποίησης με τον Δήμο Πρεσσόφ στη Βουλγαρία. Στο πάρκο αυτό βρίσκονται αθλητικές εγκαταστάσεις κι επίσης φιλοξενούσε για πολλά χρόνια πολιτιστικές εκδηλώσεις με μεγαλύτερη το ετήσιο Φεστιβάλ Νεολαίας του Δήμου Κερατσινίου. Ο άλλος μεγάλος πνεύμονας του Κερατσινίου και της ευρύτερης περιοχής του Πειραιά , το

πάρκο Σελεπίτσαρι ή Ανδρέας Παπανδρέου. Το πάρκο Σελεπίτσαρι , τοποθετημένο στο παλιό λατομείο της περιοχής , διαθέτει ανοιχτό θέατρο , μονοπάτια για πεζοπορία και είναι ο χώρος που διαδέχθηκε το πάρκο Πρεσσόφ στη φιλοξενία του Φεστιβάλ Νεολαίας. Στην Αμφιάλη επίσης λειτουργεί το πολιτιστικό κέντρο του Δήμου «Μελίνα Μερκούρη» το οποίο και προσφέρει στους δημότες μαθήματα τέχνης αλλά και μια πλούσια βιβλιοθήκη.

Πολιτιστικό κέντρο Κερατσινίου «Μελίνα Μερκούρη» στην Αμφιάλη

Παναγή Τσαλδάρη

Πάρκο γύρω από το ναό της Παναγίας Βλαχερνών

Πάρκο Σελεπίτσαρι – Ανδρέας Παπανδρέου

Πάρκο Σελεπίτσαρι – Ανδρέας Παπανδρέου

Πάρκο Πρεσσόφ

Την 1^η Απριλίου 1966 και στις 10 Δεκεμβρίου 1968 με διατάγματα εντάσσονται συμπληρωματικά στις πολεοδομικές ενότητες Αμφιάλης και Αγίου Μηνά οι περιοχές που απέμεναν εκτός σχεδίου πόλεως.

Το έτος 1970 η οικοδομική δραστηριότητα γύρω από το δήμο εντείνεται και πάλι , μιας και η ζήτηση στέγης από τους εσωτερικούς μετανάστες αυξάνεται ολοένα και περισσότερο. Έτσι στις 3 Απριλίου του 1970 εντάσσεται η συνοικία του Αγίου Αντωνίου , βόρεια από την Αμφιάλη που φτάνει μέχρι και τα σύνορα του Δήμου με την Νίκαια. Την 1^η Αυγούστου 1970 η περιοχή που βρισκόταν στους πρόποδες του όρους Αιγάλεω και δεν είχε ακόμα κατοικηθεί , εντάσσεται στο δήμο μεγαλώνοντας έτσι τα όρια του πέρα από την οδό Γαληνού που αποτελούσε μέχρι τότε την βορειότερη οδό του. Επίσης στις 22 Δεκεμβρίου του ίδιου έτους η περιοχή των Σιταποθηκών , που πήρε την ονομασία της από τις τεράστιες σιταποθήκες που βρίσκονταν εκεί στις αρχές του 20^{ου} αιώνα , ολοκληρώνει την πολεοδομική εικόνα του δήμου. Το κομμάτι αυτό είναι και το μόνο που παρουσιάζει διαφορά στους όρους δόμησης σε σχέση με τον υπόλοιπο δήμο , έχοντας συντελεστή δόμησης 1,80 , ενώ όλος ο υπόλοιπος δήμος 2,60.

Θέα από τις γειτονίες στους πρόποδες του όρους Αιγάλεω

Η οικοδομική δραστηριότητα κοντά στο όρος Αιγάλεω συνεχίζεται ακόμα και σήμερα

Δημοτικό Στάδιο Κερατσινίου στις Σιταποθήκες

Πάρκο στην περιοχή του Αγίου Αντωνίου

Οι απογραφές της Ελληνικής Στατιστικής Υπηρεσίας μας δίνουν επίσημα στοιχεία για τον πληθυσμό της χώρας ανά δήμο μετά την απογραφή του 1981. Έτσι στην απογραφή του 1981 ο δήμος Κερατσινίου αριθμεί 74.179 κατοίκους με πυκνότητα πληθυσμού 9.272,38 κατοίκους ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο. Στην απογραφή του 1991 παρουσιάζεται μια μικρή μείωση του αριθμού των κατοίκων σε συνολικό αριθμό 71.982 , κι αισθητή μείωση της πυκνότητας του πληθυσμού. Στην τελευταία απογραφή του 2001 αυξήθηκε ο πληθυσμός του δήμου κατά 4.120 κατοίκους καταλήγοντας σε συνολικό πληθυσμό 76.102 κατοίκους με πυκνότητα πληθυσμού 9.512,75 κατοίκους ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο.

Έτος	Πληθυσμός δήμου	Μεταβολή	Πυκνότητα πληθυσμού
1981	74.179		9.272,38/τ.χλμ
1991	71.982	-2.197	8.997,5/τ.χλμ
2001	76.102	4.120	9512,75/τ.χλμ

Στις 26 Απριλίου 1991 δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβέρνησης η απόφαση για την έγκριση του Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου του δήμου Κερατσινίου. Το σχέδιο αυτό περιλαμβάνει τα εξής :

- Την πολεοδομική οργάνωση του δήμου Κερατσινίου για πληθυσμιακό μέγεθος 77.000 κατοίκων
- Την επέκταση του σχεδίου πόλης σε εκτάσεις πυκνοδομημένες αδόμητες και στην έκταση του οικοδομικού συνεταιρισμού «Ανάπηροι Πολέμου 1940-1941» και τη δημιουργία 18 πολεοδομικών ενοτήτων – γειτονιών πυκνότητα οικήσεως κατ/Ha και μέσο συντελεστή δόμησης ανά πολεοδομική ενότητα ως εξής :

α/α	Πολεοδομική ενότητα	Μέση πυκνότητα οικήσεως κατ/Ha	Μέσος συντελεστής Δόμησης
1	Άγιος Αντώνης	111	2,60
2	Άβα	204	2,60
3	Κοκκινόβραχος ή Γαλήνη	124	2,60
4	Άγιος Μηνάς (βόρειος)	148	2,60
5	Άγιος Μηνάς (νότιος)	140	2,60
6	Άστρον	180	2,60
7	Αμφιάλη	208	2,60
8	Παναγία Βλαχερνών (δυτική)	235	2,60
9	Παναγία Βλαχερνών (ανατολική)	226	2,60
10	Άγιος Γεώργιος	184	2,60
11	Λιμάνι (βόρεια)	176	2,60
12	Άγιος Παντελεήμονας	227	2,60
13	Ταμπούρια	219	2,60
14	Λιμάνι (νότια)	212	2,60
15	Ηλεκτρική	186	2,60
16	Ευγένεια	201	2,60
17	Χαραυγή	156	2,60
18	Ανάληψη	268	2,60

- Τον προσδιορισμό χρήσης γης γενικής κατοικίας.
- Χωροθέτηση υπερτοπικού κέντρου του δήμου , με σταδιακή του οργάνωση σαν δευτερεύον κέντρο υπερτοπικής σημασίας με εξυπηρετήσεις διοίκησης και κοινωνικού εξοπλισμού. Το υπάρχον εμπορικό κέντρο επί της λεωφόρου Δημοκρατίας προτείνεται σαν κέντρο υπερτοπικής σημασίας.

- Δημιουργία αθλητικών , πολιτιστικών δραστηριοτήτων και χρήσεως πρασίνου στο χώρο του νεκροταφείου , μετά την απομάκρυνσή του.
- Τον καθορισμό χρήσης κατοικίας στην έκταση του οικοδομικού συνεταιρισμού «Αναπήρων Πολέμου 1940-1941»
- Δημιουργία χώρων πρασίνου , αναψυχής και πολιτιστικών δραστηριοτήτων και αθλητισμού στη θέση «Σελεπίτσαρι»
- Καθορισμός χώρου ανάπλασης προσφυγικής περιοχής των πολεοδομικών ενοτήτων Αγίου Παντελεήμονα και Ταμπουρίων.

Τελικά στις 8 Ιανουαρίου 1997 εντάσσεται και η περιοχή των Αναπηρικών ολοκληρώνοντας την πολεοδομική εικόνα του δήμου Κερατσινίου.

Κεφάλαιο 3^ο : Πρόταση αξιοποίησης εργοστασίου Καχραμάνογλου

Ένα μεγάλο και άλυτο πρόβλημα για τον Δήμο Κερατσινίου είναι η αξιοποίηση του παλιού εργοστασίου κλωστοϋφαντουργίας του Καχραμάνογλου. Το εργοστάσιο κλωστοϋφαντουργίας Καχραμάνογλου εγκαταστάθηκε στο Κερατσίνι στα μέσα της δεκαετίας του 1920. Αποτέλεσε βασική παραγωγική μονάδα και μεγάλο μέρος του εργατικού δυναμικού του Δήμου Κερατσινίου απασχολήθηκε σε αυτό. Ο Δήμος προχώρησε στην αγορά του οικοπέδου και του κτιρίου στις αρχές της δεκαετίας με σκοπό την δημιουργία παραρτήματος του ΤΕΙ Πειραιά , σχέδιο το οποίο όμως δεν μπορούσε να υλοποιηθεί στην περιοχή. Σήμερα ο χώρος

χρησιμοποιείται σε ένα πολύ μικρό κομμάτι του ως χώρος ανακύκλωσης ηλεκτρικών συσκευών. Παίρνοντας σαν δεδομένο ότι πολύ κοντά στο εν λόγω εργοστάσιο βρίσκεται το υπερτοπικό κέντρο του δήμου καθώς και το πάρκο «Ανδρέας Παπανδρέου», ο χώρος θα πρέπει να αξιοποιηθεί για την αποφόρτιση της περιοχής.

Όψη οδού Κωνσταντινουπόλεως

Ο μικρός χώρος που αξιοποιείται σήμερα

Η εγκατάλειψη είναι βασικό στοιχείο της σημερινής κατάστασης του εργοστασίου

Η πρόταση για την αξιοποίηση του εργοστασίου Καχραμάνογλου είναι η δημιουργία ενός βιομηχανικού μουσείου , που θα δίνει την δυνατότητα στους μικρούς και μεγαλύτερους δημότες την δυνατότητα να μάθουν για ένα πολύ βασικό κομμάτι της ανάπτυξης της περιοχής, που δεν είναι άλλο από την βιομηχανική ανάπτυξη. Ένας χώρος που θα δίνει την δυνατότητα με έκθεση φωτογραφικού υλικού να ταξιδεύουν οι επισκέπτες στην εποχή της βιομηχανικής ανάπτυξης της περιοχής , αλλά και μέσω ανακαινισμένων μηχανών και πάγκων εργασίας, να μπορούν να παίρνουν μέρος σε μία προσομοίωση της διαδικασίας παραγωγής.

Ο χώρος που προτείνεται θα περιλαμβάνει :

- Έκθεση φωτογραφικού υλικού
- Πάγκους εργασίας και μηχανές παραγωγής
- Αίθουσα προβολής
- Αναψυκτήριο

Το Κερατσίνι αναπτύχθηκε λόγω της ανάγκης στελέχωσης των βιομηχανιών της περιοχής αλλά και ευρύτερα των γειτονιών του Πειραιά. Το μουσείο αυτό μπορεί να συμπληρώσει την πολιτιστική ζώνη που δημιουργείται από τη βιβλιοθήκη του δήμου , το πολιτιστικό του κέντρο και το πάρκο «Ανδρέας Παπανδρέου» , καθώς και να δώσει τη δυνατότητα στους δημότες του να μάθουν το πιο σημαντικό κεφάλαιο της ιστορίας του δήμου.

Στα σχέδια που ακολουθούν , φαίνεται αδρά η πιο πάνω πρόταση δημιουργίας ενός βιομηχανικού μουσείου , στο χώρο του οποίου θα μπορούν να πραγματοποιούνται εκπαιδευτικές δραστηριότητες και διάφορες εκδηλώσεις.

Συμπεράσματα

Το Κερατσίνι από την αρχαιότητα εξυπηρέτησε την εμπορική δραστηριότητα της Αττικής ως δευτερεύων λιμάνι και αυτό οδήγησε στην πρώτη του οικιστική ανάπτυξη. Τον προηγούμενο αιώνα μεγάλο κομμάτι των βιομηχανικών μονάδων του Πειραιά εγκαταστάθηκε στο Κερατσίνι , που ήταν και ο βασικότερος λόγος της ανάπτυξης της περιοχής. Γύρω από την βιομηχανική ζώνη άρχισαν να εγκαθίστανται οι εργαζόμενοι σ' αυτήν. Ειδικά μετά τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο και την περίοδο της αστικοποίησης , οι ανάγκες της περιοχής ήταν να στεγάσουν όσο το δυνατόν περισσότερους εσωτερικούς μετανάστες , που έφταναν στην περιοχή για να εργαστούν. Αυτό οδήγησε σε ανάπτυξη του πληθυσμού , αλλά δομήθηκε με άναρχο τρόπο , με έλλειψη χώρων πράσινου και αναψυχής.

Οι προσπάθειες που έγιναν από τις δημοτικές αρχές από την δεκαετία του '70 και μετά ήταν να δημιουργηθούν πάρκα και χώροι πράσινου για τους δημότες , αλλά οι χώροι ήταν λίγοι και περιορισμένοι. Κατά την τελευταία περίοδο της αυξημένης οικοδομικής δραστηριότητας , σχεδόν εξαφανίστηκαν οι γειτονιές του Κερατσινίου και αντικαταστάθηκαν από τεράστιες πολυκατοικίες, μιας και οι ανάγκη για περισσότερες κατοικίες δε σταμάτησε για την περιοχή.

Σήμερα , που έχει σταθεροποιηθεί ο πληθυσμός , χώροι που δεν αξιοποιούνται θα έπρεπε να μετατραπούν σε χώρους πράσινου , με χαρακτηριστικό παράδειγμα το πάρκο Σελεπίτσαρι – «Ανδρέας Παπανδρέου» το οποίο ξεκίνησε να λειτουργεί το 2000 και αποτέλεσε ένα μεγάλο πνεύμονα αλλά και χώρο αναψυχής για τους κατοίκους του Κερατσινίου.

Βιβλιογραφία

- Π.Τσουτάκος – Η ιστορία του Κερατσινίου. Αθήνα 1986
- Χ. Κουτελάκης – Α. Φώσκολου – Πειραιάς και Συνοικισμοί. 1991
- Β. Randoirh – Η Αθήνα και τα χωριά της
- Δ. Σουρμελής – Ιστορία των Αθηνών
- Hanriot – Η Αρχαία Ελλάς
- Δ. Σουρμελής – Η Αττική
- Χρ. Πανάγος – Ο Πειραιεύς – Οικονομική και ιστορική έρευνα
- Αλ. Φωτεινός – Μέγας οδηγός Πειραιώς 1928-1929
- Περιοδικό Ψυττάλεια , τεύχη 1-13 (1985-89)
- Νεώτατος και πληρέστατος οδηγός Αθηνών – Πειραιώς , προαστίων και συνοικισμών 1946 , Έκδοση Α
- Περιοδικό Τεχνικά χρονικά (Νοεμβρίου – Δεκεμβρίου 1959)
- Α. Αραβαντινός - Πολεοδομικός σχεδιασμός για μια βιώσιμη ανάπτυξη του αστικού χώρου. Αθήνα 1997
- Κωδικοποίηση βασικής πολεοδομικής νομοθεσίας. Ιούλιος 1998
- Μ. Αγγελίδη – Χωροταξικός σχεδιασμός. Αθήνα 1991
- Π. Γιετίμης – Οικιστική πολιτική στην Ελλάδα. Οδυσσέας 2000
- Β.Δ. Γκιζελή – Κοινωνικοί μετασχηματισμοί και προέλευση της κοινωνικής κατοικίας στην Ελλάδα. Επικαιρότητα 1982
- Γ.Μ. Σαρηγιάννης – Η πολεοδομική πρακτική στον σύγχρονο Ελληνικό χώρο. Αθήνα 1984
- Ι. Πολύζος – Η εγκατάσταση των προσφύγων του 1922.Μια οριστική περίπτωση αστικοποίησης. Αθήνα 1984
- Καρύδης Δ. – Ανάγνωση πολεοδομίας : Η κοινωνική σημασία των χωρικών μορφών. Συμμετρία 1991

